

به نام خدا

دوستان و سروران ارجمند

بهار طبیعت خنده زد. کوچه‌باغ‌های کشورمان رنگین و عطرآگین شدند. نوبهار پُر رمز و راز از راه رسید و پژوهش‌نامه‌ی نوپای ما را نیز وارد دومین سال سر برآوردن در کوچه‌باغ‌های رنگین فصلنامه‌های علمی-پژوهشی کشور نمود. بهار، دفتر زیبایی معرفت، و قصه‌ی تحول هستی است. حکایت پژوهش‌نامه‌ی ما نیز حکایت تحول‌خواهی است. در هنگامه‌ای چنین نیکو، چه زیباست که چشمان‌مان را بیناتر، جان‌مان را شیداتر، و روزگاران‌مان را سرشار از دگرگونی و تغییرات مثبت کنیم. باشد که روزگاران در سال نو چنین باشد.

و اما حکایت پژوهش‌نامه‌ی آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان، که در طی این مدت کوتاه، مقالات بسیاری دریافت کرده است؛ مشاهدات و بررسی‌های صورت گرفته توسط داوران و دست‌اندرکاران مجله حاکی از آن است که بسیاری از این مقالات، متاسفانه، چهارچوب و روند یک پژوهش استاندارد را رعایت نکرده‌اند و فاقد برخی از اجزای ضروری یک مقاله‌ی علمی-پژوهشی بوده‌اند. برخی از مقالات نیز اساساً در حوزه‌های دانش آموزش‌شکاوای زبان فارسی نبوده‌اند و اگر هم به ظاهر در این حوزه بوده‌اند، به دلیل بی‌تجربگی و آشنایی سطحی نگارندگان‌شان با اصول و نظریه‌های آموزش زبان دوم/خارجی، بی‌اطلاعی از واقعیت‌های موجود در کلاس‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان، و همچنین، ضعف در انجام پژوهش‌های میدانی، عناوینی همچون «غیرقابل پذیرش» و «نیازمند به بازنگری کلی» را دریافت کرده‌اند. در خصوص حالت نخست، در این مجال فرصت بحث نیست. تنها به این نکته اکتفا می‌کنیم که بایسته است در دانشگاه‌های کشور، به درس‌هایی مانند «روش تحقیق» و «سمینار» به صورت جدی‌تری پرداخته شود و به مباحثی نظیر «آمار»، «پژوهش‌های کمی» و «پژوهش‌های کیفی» اهمیتی دوچندان داده شود تا از این رهگذر، علاوه بر تعداد و کمیت آثار علمی، به‌ویژه مقاله‌ها، بر کیفیت و در نتیجه، سودمندی و کارایی آن‌ها نیز افزوده شود.

در خصوص حالت دوم، با توجه به وجود نشریات علمی در حوزه‌ی رشته‌ها و علوم دیگر، این نشریه در پی فراهم نمودن امکان چاپ و عرضه‌ی مقالاتی در حوزه‌ی آموزش‌شکاوای زبان فارسی است. صد البته باید به این نکته توجه داشت که حوزه‌های پژوهشی «زبان‌شناسی کاربردی» و «آموزش‌شکاوای زبان فارسی» متفاوت از یکدیگر هستند و مرزهای میان آن‌ها نیاز به شناسایی بیشتر و دقیق‌تر دارند. اکثر پژوهش‌های انجام شده و ارسال شده به فصلنامه در خصوص تولید، تهیه و تدوین مواد درسی و بررسی اثرات اجرای درس‌ها در کلاس‌ها، به دلیل پیروی نکردن از اصول دانش آموزش‌شکاوای زبان فارسی یا دست‌کم نبود تجربه‌ی آموزشی،

برای کلاس‌های آموزش زبان فارسی و زبان‌آموزان غیرایرانی قابل استفاده نیستند. به عنوان مثال، با توجه به مقالاتی که در زمینه‌ی تهیه و تدوین مواد درسی دریافت کرده‌ایم، باید گفت که زبان‌شناسی کاربردی می‌تواند در زمینه‌ی تهیه و تدوین مواد درسی، صرفاً در مرحله‌ی پیش از تغییر و سازگار کردن محتوا با اهداف آموزش و یادگیری در بافت آموزشی نقش ایفا کند.

پیرو همین مسئله، شایسته است این موضوع را بیشتر بشکافیم و اشاره نماییم که علم آموزشکاوای زبان و علم زبان‌شناسی از دهه‌ی ۱۹۷۰ از یکدیگر جدا شدند و اهداف غایی و حوزه‌ی پژوهش آن‌ها با هم تفاوت دارند (ژرمن، ۱۹۹۳). توصیفات علمی و همه‌جانبه‌ی زبان‌شناسی می‌تواند منبع مهمی برای آموزشکاوای زبان‌ها فراهم آورد، اما توانایی فراهم‌آوری توصیفات قابل اعتماد برای آموزشکاوای زبان، صلاحیت آموزشکاوای فراهم نمی‌آورد. توصیفات زبانی، برای این‌که توسط مدرس زبان قابل استفاده باشند، باید از صافی مباحث و نظریات مربوط به علم آموزش زبان نیز بگذرند؛ این یعنی متناسب‌سازی مواد زبانی با اهداف و مقاصد آموزشی و تطبیق و سازگار نمودن‌شان با نیازها و اهداف زبان‌آموزان. از این رو، چشم‌انداز زبان‌شناسی کاربردی، به دلیل آن‌که تنها از یک علم، زبان‌شناسی، بهره می‌گیرد، با توسعه‌ی مستقل و علمی آموزشکاوای زبان‌ها که از دستاوردهای علوم بی‌شماری بهره می‌جوید، در تضاد است. حتی در آموزشکاوای زبان‌ها نیز با وجود آن‌که آموزشکاوای زبان‌های مادری، دوم، و خارجی گاهی با هم دارای اشتراکاتی هستند، به دلیل یکسان نبودن شرایط و محیط‌های یادگیری و فراگیری، از همدیگر متمایز می‌گردند. هدف علم آموزشکاوای زبان صرفاً ارائه‌ی یک تکنیک ایده‌آل برای کمک به افراد در یادگیری زبان نیست، بلکه می‌خواهد با مشاهده و واکاوی فرایند این یادگیری، روندهای فراگیری، و اعمالی که برای نیل به آن صورت می‌پذیرد، نقش خود را به عنوان علمی کاربردی ایفا کند. متأسفانه در این فرصت اندک میسر نیست که تاریخچه‌ی تغییر و تحولات این علم بیان شود، اما به طور خلاصه، همان‌گونه که کوک (۲۰۰۴: ۷۱) اعتقاد دارد، «آموزشکاوای می‌کوشد پایه‌های خود را به عنوان دانشی مستقل تحکیم نماید».

با توجه به مطالب فوق، پیشنهاد می‌گردد برای چاپ مقالات در این نشریه، تا حدّ امکان، پژوهش‌ها به محورهای نشریه و دست‌کم به حوزه‌های سه‌گانه‌ی زبان‌آموز غیر فارسی‌زبان، فرایند یادگیری، و مدرس زبان فارسی (در کلاس زبان و به هنگام تدریس) سوق داده شوند که در ادامه به توضیح بیشتر این حوزه‌ها می‌پردازیم.

- در حوزه‌ی زبان‌آموز، تحقیق‌ها می‌توانند در این زمینه‌ها انجام گیرند: علایق و انگیزه‌های زبان‌آموزان غیر فارسی‌زبان برای یادگیری زبان فارسی، نقش حافظه در یادگیری زبان فارسی، روند و سرعت یادگیری، واکنش‌ها و مقاومت‌های زبان‌آموزان در برابر مواد درسی، اقدامات، راهبردها و سبک‌هایی که برای یادگیری زبان به کار گرفته می‌شود، روابط با دیگر زبان‌آموزان غیر فارسی‌زبان و مدرسان زبان فارسی و نوع نگاه آن‌ها

به فرهنگ و تمدن ایرانی-اسلامی، و فعالیت‌های ادراکی (گفتاری و نوشتاری) و تولیدی (گفتاری و نوشتاری) زبان‌آموزان و

- در حوزه‌ی فرایند یادگیری، موضوعاتی همچون روند و پیشرفت یادگیری و آزمون‌سازی و ارزیابی زبانی زبان‌آموزان و... می‌توانند مورد توجه قرار گیرند.

- در خصوص مدرس زبان فارسی نیز می‌توان پژوهش‌هایی در این زمینه‌ها انجام داد: نقش مدرس در انتقال مفاهیم و دانش زبانی، راهبردهای آموزشی در آموزش مهارت‌ها و زیرمهارت‌های گوناگون و نیز در مدیریت یادگیری آن‌ها توسط زبان‌آموزان، اجرای روش‌های آموزشی و مواد درسی و انتخاب آن‌ها بر پایه‌ی مبانی نظری متقن و سازگار نمودن آن‌ها با نیازهای زبانی زبان‌آموزان و

پس شاید بتوان گفت از آن‌جا که کمبود مقالات تخصصی و باکیفیت، یکی از علل تأخیر در انتشار این فصلنامه می‌باشد، بدیهی است که دریافت مقالاتی مفید، باکیفیت، و عالمانه در حوزه‌ی تخصصی آموزشکاوای زبان فارسی، از میزان تأخیر در انتشار فصلنامه جلوگیری خواهد نمود؛ در این صورت، شاید بتوان شاهد فرا رسیدن روزی بود که قادر باشیم برای هر شماره از فصلنامه، موضوعی خاص را تعیین کنیم و پیشاپیش در زمینه‌ی آن موضوع، فراخوان مقاله دهیم.

در پایان، بار دیگر بر خود فرض می‌دانم که در دومین سال از انتشار فصلنامه، یادی از کوشش‌های نخستین جناب آقای دکتر ناصر محسنی‌نیا برای راه‌اندازی مجله کنم و از اعضای هیأت تحریریه‌ی فصلنامه که ترکیبی از چهره‌های علمی و فرهیخته‌ی آموزشکاوای زبان فارسی هستند، به دلیل همکاری صمیمانه‌شان تشکر نمایم و همچنین، مراتب قدردانی و سپاسگزاری خود را از همت بلند سایر همکاران دفتر مجله اعلام نموده و برای همه‌ی این عزیزان از خداوند متعال، تندرستی و موفقیت روزافزون در عرصه‌ی دانش آرزو نمایم.

امیررضا وکیلی فرد- آموزشکاوای زبان فارسی و سردبیر پژوهش‌نامه

منابع:

- Cuq, J. P.** (2004). *Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde*. Paris: CLE International.
- Germain, C.** (1993). *Evolution de l'enseignement des langues: 5000 ans d'histoire*. Paris: CLE International.